

LAUSUNTO

Opetus- ja kulttuuriministeriö
EU-jakelut.OKM_STM@vnk.fi
copyright@minedu.fi

Asia Suomen tietokirjailijat ry:n lausunto ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla COM(2016) 593

Yleistä

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (DSM-direktiivi). Suomen tietokirjailijat ry edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3100 tieto- ja oppikirjailijaa.

Tiivistelmä

- Emme kannata uusia pakollisia rajoituksia tai poikkeuksia tekijänoikeuslakiin. Sen sijaan tulisi hyödyntää olemassa olevia sopimusmekanismeja ja lisenssijärjestelmiä.
- Opetustoiminnan havainnollistamiseksi tehty rajoitus uhkasi toteutuessaan kotimaisen oppikirjatuotannon perusedellytyksiä.
- Out of commerce -teosten määritelmä on näkemyksemme mukaan omiaan aiheuttamaan ongelmia ja epäselvyyttä.
- Vastustamme erillisen lähioikeussuojan perustamista lehtikustantajille. Se olisi tarpeeton ja heikentäisi tekijöiden asemaa ilman pätevää oikeudellista perustetta.
- Vastustamme kustantajille esitettyä oikeutta vaatia korvausta ns. jälkikäytöstä. Kustantajat saavat tarvitsemansa oikeudet sopimuksilla, ja näin tulee olla jatkossakin.
- Kannatamme ehdotettuja säännöksiä, joiden avulla voidaan parantaa tekijöiden asemaa tilityksiä koskevan avoimuusveloitteen, sopimusten kohtuullistamismekanismien sekä vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen kehittämisen kautta.

Direktiiviehdotuksesta yleisesti

Digitaalisten sisämarkkinoiden toimivuutta on tärkeää tukea ja tekijänoikeudet turvata myös digitaalisessa toimintaympäristössä sekä rajat ylittävässä käytössä. Nopean teknisen kehityksen myötä on syntynyt uudenlaisia tapoja luoda, tuottaa, jakaa ja käyttää teoksia sekä uusia toimijoita ja ansaintamalleja. Tekijöiden ja käyttäjien oikeuksien ja etujen välinen tasapaino tulee pyrkiä säilyttämään myös tässä uudenaikaisessa toimintaympäristössä. Digitalisointikehityksessä ja sisämarkkinoiden edistämiseksi ei saa unohtaa laadukkaita sisältöjä, tekijänoikeuksia eikä kohtuullista korvausta tekijöille. Tarvitaan juridiset raamit, joiden puitteissa on mahdollisuus neuvotella ja sopia.

Direktiiviehdotus on kuitenkin valitettavan pirstaleinen eikä tarjoa kokonaisvaltaista näkökulmaa toimivan tekijänoikeusjärjestelmän rakentamiseen unionin digitaalisilla sisämarkkinoilla. Ehdotukseen on otettu jokseenkin sekalainen poiminta hyvin erilaisia ja eritasoisia säännöksiä, mikä on omiaan vaikeuttamaan kokonaisuuden hahmottamista. Hyvänä voidaan pitää sitä, että direktiiviehdotuksessa on nyt unionitasolla tunnustettu tekijöiden ja esiintyjien heikko asema sopimussuhteissa sekä tarve suojata heidän asemaansa.

Pidämme tärkeänä, että Suomi ottaa aktiivisen roolin ehdotettujen säädösten jatkovalmistelussa.

Tekijänoikeuteen tehtävistä poikkeuksista ja rajoituksista

Tekijänoikeuden peruslähtökohtana on tekijän yksinoikeus määrätä teoksensa käytöstä. Teosta saa lähtökohtaisesti käyttää ainoastaan tekijän luvalla ja siten kuin tekijä sallii. Tekijänoikeuteen voidaan kuitenkin tietyin edellytyksin tehdä poikkeuksia ja rajoituksia joko käytännön tarpeiden tai painavien yhteiskunnallisten syiden vuoksi.

Tekijänoikeuteen tehtävien rajoitusten ja poikkeusten tulee läpäistä ns. kolmen kohdan testi: ne saavat koskea vain määrättyjä erityistapauksia, eivät saa olla ristiriidassa teoksen tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä ne saa kohtuuttomasti haitata oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja. Tähän periaatteeseen on viitattu myös direktiiviehdotuksen 6 artiklassa. Yhdistyksen näkemyksen mukaan direktiiviehdotuksessa esitetyt uudet rajoitukset ja poikkeukset eivät kaikilta osin läpäise edellä mainittua kolmen kohdan testiä eikä niitä pitäisi säätää.

Tekstin- ja tiedonlouhinta (3 artikla)

Direktiiviehdotuksen 3 artiklassa on ehdotettu uutta poikkeusta tekstin- ja tiedonlouhinta varten. Tekstin- ja tiedonlouhinnan käsitettä ei ole määritelty tarpeeksi tarkkarajaisesti. Vaarana on, että poikkeuksen ala laajenee tarpeettomasti. Toteutuessaan 3 artikla merkitsisi ennalta vaikeasti hahmotettavan pakollisen poikkeuksen tekemistä tekijänoikeuteen. Tekijänoikeudella suojatun aineiston massakäyttöä ei ensisijaisesti tule järjestää tekijänoikeuden rajoitusten tai poikkeusten kautta vaan käyttämällä hyväksi ja edistämällä sopimista ja sopimuslisenssijärjestelyjä. Vastustamme direktiiviehdotuksen 3 artiklan mukaista pakollista poikkeusta.

Mikäli pakollinen poikkeus jossain muodossaan hyväksytään, tulee jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin seikkoihin: 3 artiklassa ehdotetun rajoituksen käyttäminen on sidoksissa siihen, että rajoituksen nojalla toimivat tutkimusorganisaatiot ovat voittoa tavoittelemattomia tai toteuttavat jäsenvaltion tunnustamaa yleishyödyllistä tehtävää. Tämä

määrittely on jokseenkin epämääräinen eikä riittävän tarkasti rajaa tekijänoikeuteen ehdotetun poikkeuksen piiriin kuuluvia organisaatioita.

3 artiklan 4 kohdan mukaan *jäsenvaltioiden on kannustettava* (kursiivi tässä) oikeudenhaltijoita ja tutkimusorganisaatioita määrittelemään 3 kohdassa tarkoitettujen verkkojen ja tietokantojen turvallisuutta ja eheyttä varmistavien toimenpiteiden soveltamista koskevia yhteisesti sovittuja parhaita toimintatapoja. Käytetty muotoilu jättää epäselväksi sen, minkälaisia velvollisuuksia jäsenvaltioille asetetaan ja mitä toimia käytännössä edellytetään.

Teosten ja muun aineiston käyttö digitaalisessa ja rajat ylittävässä opetustoiminnassa (4 artikla)

Direktiiviehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä poikkeuksesta tai rajoituksesta, jotta sallitaan teosten ja muun aineiston digitaalinen käyttö yksinomaan *opetuksen havainnollistamiseksi* (kursiivi tässä) siinä määrin kuin se on perusteltua kyseisen ei-kaupallisen tavoitteen pohjalta ja tiettyjen lisäedellytysten täytyessä.

On hyvin epäselvää, mitä opetuksen havainnollistamisella tarkoitetaan. Käsitteen epämääräisyys voi johtaa siihen, että rajoitus tai poikkeus laajenee koskemaan kaikenlaista teosten käyttöä opetuksessa täysin ilman korvausvelvollisuutta. Tällä olisi erittäin epäsuotuisia vaikutuksia niin tekijöille kuin kustantajillekin. Suomen tietokirjailijat ry vastustaa ehdotettua uutta tekijänoikeuden rajoitusta.

Mikäli direktiiviehdotuksen 4 artiklan mukainen uusi poikkeus tekijänoikeuslakiin säädettäisiin, sillä on potentiaalisesti katastrofaalinen vaikutus kotimaiseen oppikirjatuotantoon. Erityisesti koska opetuksen havainnollistamista ei ole tarkasti määritelty eikä rajattu, ehdotettu säännös saattaisi johtaa kotimaisen oppikirjatuotannon kannalta erittäin haitalliseen tilanteeseen. Pidämme ensisijaisen tärkeänä, että laadukkaan, kotimaisen oppikirjatuotannon tulevaisuus turvataan. Tieto- ja oppikirjallisuudella on ollut ja on edelleen tärkeä merkitys suomalaisten sivistyksessä, koulutuksessa ja osaamisessa.

Direktiiviehdotuksessa on annettu jäsenvaltioille mahdollisuus olla soveltamatta ehdotettua poikkeusta, mikäli markkinoilla on helposti saatavissa soveltuvia lisenssejä. Suomen tietokirjailijat ry pitää hyvänä, että direktiiviehdotuksessa on annettu kyseinen mahdollisuus. Tämä ei kuitenkaan poista 4 artiklan 1 kohdan mukaisen rajoituksen ongelmallisuutta. Opetuksen havainnollistamista varten ei tule ollenkaan säätää uutta poikkeusta tekijänoikeuslakiin vaan sen sijaan tulee käyttää sopimuslisenssijärjestelmää.

Suomessa on jo olemassa lisensointiratkaisuja kyseiseen tarpeeseen. Mikäli olemassa olevia lisenssejä on tarpeen laajentaa tai täytyy luoda kokonaan uusia lisenssialueita, jotta opetuksen havainnollistamisen tarpeisiin voidaan nykyistä paremmin vastata, tämä voidaan toteuttaa sopimuslisenssijärjestelmän puitteissa.

Kulttuuriperinnön suojelu (5 artikla)

Pidämme kulttuuriperinnön säilyttämistä tärkeänä yhteiskunnallisena tavoitteena, joka myös hyödyttää teosten ja muun aineiston oikeudenhaltijoita. Kulttuuriperintölaitoksille ehdotettu oikeus valmistaa kappaleita kaikista niiden kokoelmissa olevista teoksista ja muusta aineistosta

yksinomaan näiden teosten ja muun aineiston säilyttämiseksi ja vain siinä laajuudessa kuin tällainen säilyttäminen edellyttää, vastaa pitkälti Suomen tekijänoikeuslain 16 a §:ssä säädettyä oikeutta. Kannatamme ehdotettua säännöstä.

Out-of-commerce -teokset (7 artikla)

Direktiiviehdotuksessa esitetään, että out-of-commerce -teos on sellainen teos, joka ei enää ole yleisön saatavilla minään käännöksenä, versiona tai esitysmuotona normaaleja kaupallisia väyliä pitkin eikä kohtuudella voida olettaa, että se tulee jatkossakaan olemaan saatavilla. Määritelmä on omiaan aiheuttamaan ongelmia ja epäselvyyttä.

Kustannusalalla on digitaalustumisen myötä tapahtunut monenlaisia muutoksia. Kirjojen kaupallinen elinikä pitenee sähköisen julkaisemisen ja esimerkiksi print on demand -tekniikan hyödyntämisen myötä kasvaneen backlist -myynnin kautta. Yksittäisen teoksen kaupallista statusta ole enää yksinkertaista vahvistaa eikä varsinkaan ennustaa. Teos saattaa olla hetkellisesti loppuunmyyty ja poissa markkinoilta, mutta jonkin ajan kuluttua jälleen saatavilla esimerkiksi sähköisen lukuaikapalvelun kautta.

Teoksen kustannusoikeus palautuu myös usein takaisin kustantajalta tekijälle. Tekijällä on silloin edelleen yksinoikeus teoksen hyödyntämiseen niin kaupallisesti kuin ei-kaupallisestikin. Hänellä tulee olla oikeus laittaa teos saataville myös ei-kaupallisesti esimerkiksi omille verkkosivuilleen, ilman että se on saatettu saataville kulttuuriperintölaitoksen toimesta out of commerce -statuksen perusteella. Tekijän mahdollisten suunnitelmien selvittäminen ja ennustaminen on erittäin haastavaa.

Direktiiviehdotuksessa todetaan, että out of commerce -teosten lisensointi olisi mahdollista toteuttaa sopimuslisenssin avulla. Tätä voidaan pitää hyvänä asiana. Sopimuslisenssi edellyttää aina sopimista oikeudenhaltijoiden ja teosta käyttävien tahojen välillä. Tämä turvaa tekijöiden oikeudet kollektiivina, mutta ei poista edellä mainittuja ongelmia yksittäisen teoksen ja tekijän tasolta. Nykyinen tekijänoikeuslain 16 d §:n sopimuslisenssi kattaa jo suurimmalta osin ehdotuksessa kuvatun käytön.

Tekijöillä on ehdotuksen mukaan kielto-oikeus teoksiinsa, mitä voidaan pitää hyvänä. Kielto-oikeuden toteuttaminen vaatii tekijältä luonnollisesti aktiivisuutta oman teoksensa käytön seuraamisen suhteen, mikä ei välttämättä ole kaikissa tapauksissa yksinkertaista, varsinkaan koko unionin laajuisilla sisämarkkinoilla.

Lehtikustantajien lähioikeus (11 artikla)

Suomen tietokirjailijat ry vastustaa erillisen lähioikeussuojan perustamista lehtikustantajille. Tekijänoikeus syntyy teoksen tekijälle, eli sille luonnolliselle henkilölle, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen. Tekijänoikeuden suoja ei tule ulottaa tekijänoikeusmarkkinoita täydentäviin markkinoihin.

Kustantajat saavat kaikki tarvitsemansa oikeudet osapuolten välillä solmittavalla sopimuksella, joten lähioikeuden säätäminen lailla rajoittaisi tarpeettomasti ja ilman hyväksyttävää syytä sopimusvapautta. Lisäksi jo nykyisessä oikeustilassa kustantaja saa sopimuksella itselleen sellaisen aseman, jolla se voi esimerkiksi puuttua oikeudenloukkauksiin ja lisensoida teoksen

käyttöä. Kustantajan lähioikeus olisi omiaan aiheuttamaan oikeudellista epävarmuutta tekijöiden asemaan.

Lähioikeus rapauttaisi heikomman osapuolen suojaksi pitkän ajan kuluessa kehittyneitä mekanismeja, kuten suppean tulkinnan periaatetta. Oikeuksien luovuttamista koskevien säännösten ottaminen laintasoisiksi heikentäisi tekijöiden asemaa entisestään ja olisi tekijöiden kannalta kohtuutonta. Lähioikeussuojan perustaminen kustantajille olisi ristiriidassa pyrkimyksille ja tarpeelle vahvistaa tekijöiden asemaa suhteessa kaupallisiin hyödyntäjiin. Lisäksi erillinen lähioikeus monimutkaistaisi sääntelyä.

Lähioikeuden perustamisesta kustantajille tehtiin komission toimesta kysely jo aiemmin tänä vuonna, ja saadut vastaukset osoittivat, ettei tukea uuden oikeuden perustamiselle ole. Suomi esitti kantanaan (OKM Perusmuistio 3.6.2016 OKM2016-00098) seuraavaa: ”Suomi ei kannata erillisen lähioikeussuojan perustamista kustantajille. Sen sijaan pitäisi pyrkiä löytämään vaihtoehtoisia keinoja, joilla kustantajien perustellut intressit turvattaisiin. Lähtökohtana pitäisi edelleen olla se, että kustantajat toimivat heille siirrettyjen oikeuksien varassa. Suomi katsoo, että sisämarkkinoilla pikemminkin tulisi vähentää kuin lisätä oikeuksien pirstaloitumista.” Yhdyimme tähän näkemykseen.

Kustantajien oikeus vaatia korvausta (12 artikla)

Ehdotetun säädöksen mukaan jäsenvaltiot voisivat säätää kustantajille oikeuden korvaukseen, mikäli poikkeuksella tai rajoituksella rajoitettaisiin niitä oikeuksia, joita kustannussopimuksella on kustantajalle siirtynyt. Useimmiten sopimuksella siirtyy kappaleiden valmistamisoikeus ja yleisön saataville saattamisoikeus painetussa muodossa ja/tai sähköisesti. Jäsenvaltio voisi ehdotuksen mukaan säätää, että poikkeuksen tai rajoituksen kohdistuessa kustantajalle luovutettuihin oikeuksiin, kustantajat voisivat vaatia osan korvauksesta.

Suomen tietokirjailijat ry vastustaa ehdotettua säädöstä kustantajien oikeudesta teosten jälkikäyttökorvauksiin. Jälkikäyttökorvausoikeuden perustamiselle muulle kuin teoksen tekijälle ei ole olemassa oikeudellista eikä muutakaan hyväksyttävää perustetta. Toteutuessaan ehdotus merkitsisi vakavaa ja perusteetonta puuttumista tekijänoikeuden perusteisiin ja sopimusvapaudteen. Lisäksi se heikentäisi huomattavasti tekijöiden asemaa suhteessa kustantajiin. Sopimisen kulttuurilla ja sopimusvapaudella on pitkät perinteet ja käytännöt ovat vakiintuneet. Sopimusten tulkinnassa on vakiintunut ns. suppean tulkinnan periaate, jonka mukaan kaikki muut kuin mitä tekijä nimenomaisesti sopimuksella luovuttaa, jäävät hänelle itselleen.

Kustantajat saavat tarvitsemansa oikeudet tekijän ja kustantajan välillä solmittavin sopimuksin, joissa määritellään tekijänoikeuden luovutuksen laajuus ja ehdot. Kustannussopimuksella sovietaan nimenomaisesti teosten ns. primäärikäytöstä. Nämä primäärimarkkinat ovat se toiminta-alue, jolla kirjankustantajat toimivat. Näin on syytä olla jatkossakin. Kustannussopimuksilla ei luovuteta oikeuksia teosten jälkikäyttöön eikä kustantajille ole perusteltua siten myöskään myöntää oikeutta tällaisesta käytöstä maksettaviin korvauksiin.

Mikäli tietyn jälkikäyttötavan osalta halutaan sopia, että kustantajille maksetaan jonkinlaista hyvitystä heille kyseisestä käytöstä mahdollisesti aiheutuvasta haitasta, tämän tulee jatkossakin perustua puhtaasti tekijöiden ja kustantajien väliseen sopimiseen, ei lainsäädäntöön.

Avoimuusvelvoite (14 artikla)

Teosten käyttömuodot ovat digitaalustumisen myötä moninaistuneet. Tämän myötä on kehittynyt myös uudenlaisia ansaintamalleja. Perinteisten käyttötapojen rinnalla ovat yleistyneet esimerkiksi sähköiset lukuaikapalvelut ja e-kirjalainaaminen, joista muodostuvista tuloista tekijät saavat nykyisellään aivan liian puutteellisesti tietoa. Pidämme erittäin tärkeänä, että tekijät saavat ajantasaista, asianmukaista ja riittävän tarkkaa tietoa teostensa käytöstä ja eri käyttömuodoista maksettavista korvauksista. Vain tätä kautta tekijät voivat arvioida sopimustensa kohtuullisuutta ja tarvittaessa ryhtyä tarvittaviin toimiin sopimuksen kohtuullistamiseksi.

Nykyisellään tekijät jäävät vaille tarvitsemaansa tietoa, koska lainsäädännössä ei ole riittävän yksityiskohtaisia säännöksiä tilityksen sisällöstä eivätkä alan käytännöt ole kehittyneet sellaisiksi, että tarpeeksi yksityiskohtaista tietoa annettaisiin. Direktiiviehdotuksen 14 artiklassa esitetty avoimuusvaatimus onkin erittäin kannatettava lisä tekijänoikeuslainsäädäntöön digitaalisessa toimintaympäristössä.

Direktiiviehdotuksessa on todettu, että veloitteen on oltava oikeasuhtainen ja tehokas, ja sillä on varmistettava asianmukainen avoimuuden taso kaikilla aloilla. Avoimuuden tehokas toteutuminen on varmistettava kansallisen lainsäädännön tasolla riittävällä tavalla. Tämä voidaan toteuttaa muuttamalla tekijänoikeuslain 35 §:ää siten, että siihen kirjataan tarkemmat veloitteet tilityslaskelman sisällöstä.

Direktiiviehdotuksessa on esitetty, että avoimuusvelvoitetta voitaisiin lieventää, mikäli siitä aiheutuisi suhteeton hallinnollinen rasite. Pidämme tärkeänä, että säädöksen jatkovalmistelussa direktiivin kansallisessa toimeenpanossa ja myöhemmin sovellettaessa lakia käytännössä varmistetaan, ettei kyseistä kohtaa voida käyttää vesittämään avoimuusvelvoitetta.

Kustantajat seuraavat tarkasti kustantamiensa teosten käyttöä ja siitä tuloutuvia rahavirtoja. Tämä on osa normaalia liiketoimintaa ja sen kehittämistä. Erityisesti uusien käyttötapojen arvioimisen ja kehittämisen osana tulovirtoja tarkastellaan osana toiminnan kannattavuuden arviointia. Teoskohtaisten käyttö- ja tulotietojen nykyistä tarkempi erittely tekijöille lähetettäviiin tilityslaskelmiin ei siten lähtökohtaisesti lisää kustantajien hallinnollista taakkaa, sillä heillä on ainakin suurimmassa osassa tapauksista kyseiset tiedot joka tapauksessa hallussaan. On tärkeää, että avoimuusvelvoite otetaan huomioon jo uusia palveluita ja niihin käytettäviä alustoja ja sovelluksia kehitettäessä, jotta voidaan varmistaa tarvittavien tietojen syntyminen käytön yhteydessä.

Lisäksi direktiiviehdotuksessa on todettu, että jäsenvaltiot voivat päättää, ettei avoimuusvelvoitetta sovelleta, kun tekijän tai esiintyjän panos ei ole merkittävä teoksen tai esityksen kokonaisuuden kannalta. Suomen tietokirjailijat ry pitää kyseistä kirjausta epämääräisenä ja tulkinnanvaraisena. Säännös jättää epäselväksi, missä kulkee raja tietyn tekijän panoksen riittävälle merkittävyydelle ja mitä kriteereitä tässä arvioinnissa käytetään. Esimerkiksi jos useamman hengen muodostama tekijäryhmä kirjoittaa yhdessä oppikirjan, yksittäisen tekijän panosta ei tule voida pitää kokonaisuuden kannalta niin merkityksettömänä, ettei avoimuusvaatimusta sovellettaisi. Toivomme, että kyseinen kohta joko poistetaan tai sitä selvennetään tarpeellisella tavalla, jotta se ei vesitä avoimuusveloitteen toteutumista.

Direktiiviehdotuksessa ei ole esitetty minkäänlaista sanktiota avoimuusveloitteen täyttämättä jättämisestä. Pidämme tätä selkeänä puutteena, joka tulee korjata. Avoimuusveloitteen toteutuminen tulee varmistaa sillä, että sen täyttämättä jättämisestä voidaan määrätä jonkinlainen seuraamus, esimerkiksi sakko. Mikäli tällaista ei aseteta ja veloitteen täyttäminen jää pelkäämään sen varaan, että tekijä saattaa rikkomuksen käräjäoikeuden ratkaistavaksi tai vaihtoehtoiseen riitojenratkaisumenettelyyn, säännöksellä ei todennäköisesti tule olemaan toivottua vaikutusta avoimuuden ja läpinäkyvyyden edistämisessä.

Sopimuksen sopeuttamisjärjestely (15 artikla)

Direktiiviehdotuksen johdantokappaleessa 42 on asianmukaisesti nostettu esiin se, että tietyt tekijänoikeuksien luovutussopimukset ovat hyvin pitkäaikaisia, jolloin tekijöille ei juurikaan jää mahdollisuuksia neuvotella niitä uudelleen. Esimerkiksi kustannussopimukset solmitaan useimmissa tapauksissa toistaiseksi voimassaoleviksi ja ne voivat olla voimassa jopa vuosikymmeniä.

Kustannussopimussuhteissa saattaa syntyä tilanteita, joissa tekijän saama korvaus on perusteettoman alhainen verrattuna kustantajan teoksen hyödyntämisestä saamaan tuloon. Tällaisia tilanteita syntyy ensisijaisesti silloin, kun tekijä luovuttaa teoksen julkaisuoikeudet kustantajalle kertakorvauksella ja teoksesta tulee tämän jälkeen menestys. Kustantaja voi joissain tapauksissa saada epäsuhtaista hyötyä myös silloin, kun tekijänpalkkio perustuu rojaltiin. Tekijällä tulee olla oikeus jälkikäteen hakea asianmukaista lisäkorvausta kustantajalta. Tämä ns. best seller -lauseke tulee direktiivin kansallisessa toimeenpanossa selkeästi kirjata tekijänoikeuslakiin.

Nykyään sopimukseen on lisäksi usein otettu ehtoja, joiden mukaan niillä luovutetaan myös tulevaisuudessa keksityt julkaisu-, jakelu- ja välitysmuodot. Tällaisissa tilanteissa saattaa käydä niin, että jokin sopimuksen solmimisen jälkeen keksittävä teoksen käyttömuoto osoittautuu erittäin tuottavaksi eikä alun perin sovittu palkkio ole oikeassa suhteessa kustantajan myöhemmin saamaan hyötyyn. Myös tällaisissa tapauksissa on tärkeää voida sovitella sopimusta jälkikäteen.

Pidämme erittäin hyvänä, että tähän asiaan otetaan kantaa Euroopan unionin tasolla ja jäsenvaltioille asetetaan velvollisuus säätää sopimusten kohtuullistamisesta. Direktiiviehdotuksen säännös on erittäin tarpeellinen ja kannatettava ehdotus. Kansallista lainsäädäntöä, erityisesti tekijänoikeuslain 29 §:ää, ja alan käytäntöjä on muutettava vastamaan ehdotettua järjestelyä.

Riitojenratkaisujärjestely (16 artikla)

Direktiiviehdotuksen johdantokappaleeseen 43 on kirjattu se tosiseikka, että tekijät ovat usein haluttomia vaatimaan oikeuksiaan sopimuskumppaneilta tuomioistuimessa. Tekijänoikeuslain 29 §:ssä on säädetty mahdollisuudesta sovitella kohtuutonta sopimusehtoa tai jättää se huomiioon ottamatta. Kohtuuttoman sopimusehdon sovittelu on käytännössä jäänyt lähes kuolleeksi kirjaimiksi, sillä tekijät eivät uskalla eivätkä halua lähteä ajamaan oikeuksiaan tuomioistuinitse. Tähän vaikuttavat sekä pelko hankalaksi leimautumisesta että kulatoriikki. 16 artiklassa on ehdotettu velvollisuutta säätää vaihtoehtoisesta riitojenratkaisumenettelystä, jolla käsitellään avoimuusveloitteeseen ja sopimusten sopeuttamisjärjestelyyn liittyviä vaateita. Pidämme tätä lähtökohtaisesti hyvänä ehdotuksena.

Näkemyksemme mukaan säädöksen tavoitteen toteutuminen edellyttää kuitenkin tiettyjä lisäehtoja. Vaihtoehtoinen riitojenratkaisumenettely tulee tehdä sellaiseksi, että tekijät uskaltavat hyödyntää sitä. Kuluriski ei saa olla liian kova ja direktiiviin voitaisiin ottaa säännöt kuluriskin jakamisesta. Muuten uhkana on se, ettei ehdotettu uusi sääntely tuo toivottua lopputulosta. Yhtenä vaihtoehtona voidaan pitää myös sitä, että tekijöitä edustavalla järjestöllä tai muulla tekijöiden yhteenliittymällä olisi itsenäinen oikeus ajaa avoimuusvelvoitteeseen ja sopimuksen kohtuullistamiseen liittyvää asiaa tekijöiden puolesta.

Helsingissä, 14.10.2016

Markku Löytönen
Hallituksen puheenjohtaja

Jukka-Pekka Pietiäinen
Toiminnanjohtaja